

[Otvoreno pismo fact-checkera iz cijelog svijeta Marku Zuckerbergu – devet godina kasnije](#)

Nakon što je Meta najavila kraj svog fact-checking programa u SAD-u, partneri upozoravaju na negativne posljedice po tačnost informacija u online prostoru i potencijalne globalne reperkusije.

9. januar 2025.

Poštovani gospodine Zuckerberg,

prije devet godina [pisali smo](#) Vam o šteti koju u stvarnom svijetu proizvode lažne informacije na Facebooku. Kao odgovor, Meta je kreirala program za provjeru činjenica koji je pomogao da se milioni korisnika/ca zaštite od prevara i teorija zavjere. Ove sedmice najavili ste da okončavate taj program u Sjedinjenim Američkim Državama jer ste zabrinuti zbog "previše cenzure" – što je odluka koja prijeti da poništi skoro desetljeće napretka u promovisanju tačnih informacija *online*.

Program koji je [pokrenut](#) 2016. godine bio je snažan korak naprijed u poticanju činjenične tačnosti u *online* prostoru. Doprinio je pozitivnom iskustvu ljudi s Facebookom, Instagramom i Threadsom tako što je smanjio širenje lažnih i obmanjujućih informacija u njihovim *feedovima*. Vjerujemo, što i podaci pokazuju, da većina ljudi na društvenim mrežama želi vidjeti [pouzdana](#) informacije kada donosi odluke o svom životu i kada komunicira sa svojim prijateljima i porodicama. Cilj programa bio je informisanje korisnika/ca o lažnim informacijama kako bi se usporilo njihovo širenje, bez cenzure. *Fact-checkeri* snažno podržavaju slobodu izražavanja, što smo [više puta](#) naglasili i formalno iznijeli u prošlogodišnjoj "[Sarajevskoj izjavi](#)". Sloboda da se kaže zašto nešto nije istina također predstavlja slobodu govora.

Ali Vi kažete da je program postao "alat za cenzuru" i da su "*fact-checkeri* jednostavno bili previše politički pristrasni i uništili više povjerenja nego što su stvorili, posebno u SAD-u". To nije tačno i želimo da se to razjasni i ostane zabilježeno kako u današnjem kontekstu, tako i za ubuduće.

Meta je od svih partnera za provjeru činjenica zahtijevala da se drže strogih standarda političke nepristrasnosti, čije je ispunjavanje osigurano [verifikacijom](#) kroz Međunarodnu mrežu za provjeru činjenica (IFCN). To je značilo da nisu mogli imati bilo kakvu povezanost s političkim strankama ili kandidatima/kinjama ili zagovarati bilo kakve politike, te da su morali biti beskompromisno posvećeni objektivnosti i transparentnosti. Svaka novinska organizacija [članica IFCN-a] prolazi rigoroznu godišnju verifikaciju, koja [uključuje](#) nezavisnu procjenu i recenzije. Daleko od toga da je ikada dovodila u pitanje ove standarde; štaviše, Meta je dosljedno [hvalila](#) njihovu strogost i efikasnost. Prije samo godinu, Meta je proširila *fact-checking* program i na društvenu mrežu Threads.

U Vašem [obraćanju](#) sugerirate da su *fact-checkeri* bili odgovorni za cenzuru, iako im Meta nikada nije dala mogućnost ili ovlaštenje da uklanjaju sadržaj ili naloge. Ljudi na mreži često

maltretiraju *fact-checkere* i okrivljuju ih za Metine postupke. Vaše nedavne izjave bez sumnje će raspirati takve tendencije. Ali realnost je da je Metino osoblje odlučivalo o tome kako će se postupati prema sadržaju za koji se provjerom činjenica utvrdi da je netačan. Više *fact-checkera* je tokom proteklih godina Meti predlagalo kako da se označavanje sadržaja unaprijedi kako bi bilo manje intruzivno i kako bi se izbjeglo bilo kakvo njegovo povezivanje s cenzurom, ali Meta nikada nije postupila po tim prijedlozima. Osim toga, Meta je iz predostrožnosti [izuzela](#) političare/ke i političke kandidate/kinje iz provjere činjenica, čak i kada su širili/e očite neistine. Za sve to vrijeme, *fact-checkeri/ce* su se držali/e stava da izjave političara/ki treba ocjenjivati kao i bilo čije druge.

Tokom godina, Meta je objavljivala samo ograničene informacije o rezultatima programa, iako su *fact-checkeri* i nezavisni istraživači uvijek iznova tražili [više podataka](#). Ali prema onome što smo mogli procijeniti u skladu s dostupnim informacijama, program je bio efikasan. [Istraživanja](#) su pokazala da *fact-checking* oznake smanjuju vjerovanje u lažne informacije i njihovo dijeljenje. U svom svjedočenju pred Kongresom, i sami ste se pohvalili Metinim “programom za provjeru činjenica, koji je [vodeći u industriji](#)”.

Izjavili ste da planirate pokrenuti program Community Notes (bilješke zajednice), sličan onom na društvenoj mreži X. Ne vjerujemo da će ova vrsta programa rezultirati pozitivnim korisničkim iskustvom, kao što se pokazalo i na X-u. [Istraživanja pokazuju](#) da se mnoge bilješke zajednice nikada ne prikazuju, jer zavise od postizanja širokog političkog konsenzusa, a ne od standarda i dokaza za tačnost informacija. No, čak i da nije tako, nema razloga zašto Community Notes ne bi mogao koegzistirati s nezavisnim programom za provjeru činjenica; oni nisu međusobno isključivi. Model Community Notes koji bi djelovao u saradnji s profesionalnom provjerom činjenica imao bi snažan potencijal kao novi model za promovisanje tačnih informacija. Potreba za ovim je velika: ako ljudi vjeruju da su platforme društvenih mreža pune prevara i podvala, neće htjeti provoditi vrijeme na njima ili tamo obavljati svoje poslovne aktivnosti.

To nas dovodi do političkog konteksta u Sjedinjenim Američkim Državama. Vaša objava desila se nakon potvrde izbora novog predsjednika SAD-a Donalda Trumpa i kao dio šireg odgovora *tech* industrije na novu administraciju. Sam [gospodin Trump](#) rekao je da je Vaša najava “vjerovatno” izazvana prijetnjama koje Vam je uputio. Neki/e od novinara/ki koji/e su dio naše zajednice za provjeru činjenica doživjeli/e su slične prijetnje od vlada u zemljama u kojima rade, tako da razumijemo koliko je teško odoljeti ovom pritisku.

Plan da se program provjere činjenica okonča 2025. za sada se odnosi samo na Sjedinjene Američke Države. Ali Meta ima slične programe u više od 100 zemalja koje su veoma različite i nalaze se u različitim fazama demokratije i razvoja. Neke od ovih zemalja vrlo su osjetljive na dezinformacije koje podstiču [političku nestabilnost](#), [miješanje u izbore](#), [ekstremno nasilje](#), pa čak i [genocid](#). Ako Meta odluči da zaustavi program širom svijeta, gotovo je sigurno da će mnoga takva mjesta osjetiti štetne posljedice u stvarnom svijetu.

U ovom trenutku postoji još veća potreba za većim finansiranjem novinarstva koje djeluje u javnom interesu. Provjera činjenica ključna je za održavanje zajedničke stvarnosti i diskusije

zasnovane na dokazima kako u SAD-u, tako i širom svijeta. Filantropski sektor ima priliku da poveća svoja ulaganja u novinarstvo u kritičnom trenutku.

Ono što je najvažnije jeste da vjerujemo da je odluka da se ukine Metin nezavisni program za provjeru činjenica korak unazad za one koji žele da na internetu vide tačne i pouzdane informacije. Nadamo se da ćemo to nekako nadoknaditi u godinama koje dolaze. Ostajemo spremni da ponovo radimo s Metom ili bilo kojom drugom platformom koja je zainteresovana da koristi provjeru činjenica kao alat koji će ljudima pružati informacije potrebne za donošenje odluka o njihovom svakodnevnom životu.

Dostupnost istine podstiče slobodu govora i osnažuje zajednice da usklade svoje izbore sa svojim vrijednostima. Kao novinari/ke, ostajemo nepokolebljivi/e u našoj posvećenosti slobodi medija kako bi potraga za istinom opstala kao kamen temeljac demokratije.

S poštovanjem,

[15min](#) – Lithuania

[AAP FactCheck](#) – Australia

[AFP](#) – France

[Africa Check](#) – South Africa, Nigeria, Kenya, Senegal

[AkhbarMeter Media Observatory](#) – Egypt

[Animal Político-EI Sabueso](#) – México

[Annie Lab](#) – Hong Kong SAR

[Aos Fatos](#) – Brazil

[APA-Faktencheck](#) – Austria

[Beam Reports](#) – Sudan

[Belarusian Investigative Center](#) – Czech Republic

[BOOM](#) – India

[Chequeado](#) – Argentina

[Civilnet.am](#) – Armenia

[Colombiacheck](#) – Colombia

[Congo Check](#) : Congo, Congo DR, Central African Rep

[Cotejo.info](#) – Venezuela

[CORRECTIV](#) – Germany

[Delfi Melo detektorius](#) – Lithuania

[Demagog](#) – Poland

[Demagog.sk](#) – Slovakia

[Détecteur de rumeurs](#) – Canada

[DFRAC](#) – India

[Doğruluk Payı](#) – Türkiye

[Dubawa](#) – Nigeria

[Ecuador Chequea](#) – Ecuador

[Ellinika Hoaxes](#) – Greece

[Estadão Verifica](#) – Brazil

[Facta](#) – Italy

[FactCheckHub](#) – Nigeria

[Fact-Check Cyprus](#) – Cyprus

[FactCheck Georgia](#) – Georgia

[FactCheck.kz](#) – Kazakhstan

[Factcheck Lab](#) – Hong Kong

[FactCheckZW](#) – Zimbabwe

[FactCrescendo](#) – [India](#), [Sri Lanka](#), [Myanmar](#), [Afghanistan](#), [Bangladesh](#), [Thailand](#), [Cambodia](#)

[FactCheck.org](#) – United States of America

[FactCheckNI](#) – Northern Ireland

[Factcheck.Vlaanderen](#) – Belgium

[Factchequeado](#) – United States of America

[Factly](#) – India

[FactReview](#) – Greece

[FactSpace West Africa](#) – Ghana

[Factnameh](#) – Iran

[Faktisk.no](#) – Norway

[Faktograf](#) – Croatia

[Faktoje.al](#) – Albania

[Factual.ro](#) – Romania

[Fakt Yoxla](#) – Azerbaijan

[Fatabyyano](#) – Jordan

[Full Fact](#) – United Kingdom

[Fundación Maldita.es](#) – Spain
[Greece Fact Check](#) – Greece
[Gwara Media](#) – Ukraine
[Hibrid.info](#) – Kosovo
[India Today Fact Check](#) – India
[Internews Kosova KALLXO](#) – Kosovo
[Istinomer](#) – Serbia
[Istinomjer](#) – Bosnia & Herzegovina
[Japan Fact-check Center](#) – Japan
[Källkritikbyrå](#) – Sweden
[Kashif](#) – Palestine
[KOMPAS.com](#) – Indonesia
[La Silla Vacía](#) – Colombia
[Lead Stories](#) – United States of America
[Les Surligneurs](#) – France
[Local Voices Liberia](#) – Liberia
[Lupa](#) – Brazil
[Mafindo](#) – Indonesia
[Maharat Foundation](#) – Lebanon
[Mala Espina](#) – Chile
[MediaWise](#) – United States of America
[Metamorphosis](#) – North Macedonia
[Mongolian Fact-checking Center](#) – Mongolia
[MyGoPen](#) – Taiwan
[Myth Detector](#) – Georgia
[NepalFactCheck.org](#) – Nepal
[Newschecker](#) – India
[Newtral](#) – Spain
[Observador](#) – Portugal
[Open](#) – Italy
[Pagella Politica](#) / Facta news – Italy
[Polígrafo](#) – Portugal

[PolitiFact](#) – United States of America
[Pravda](#) – Poland
[PressOne.PH](#) – Philippines
[Probe](#) – Philippines
[Provereno](#) – Estonia
[Rappler](#) – Philippines
[Raskrinkavanje](#) – Bosnia & Herzegovina
[Raskrinkavanje.me](#) – Montenegro
[Razkrinkavanje.si](#) – Slovenia
[RMIT Lookout](#) – Australia
[Snopes](#) – United States of America
[Taiwan FactCheck Center](#) – Taiwan
[Tech4Peace](#) – Iraq
[Telugu Post](#) – India
[TEMPO.co](#) – Indonesia
[Teyit](#) – Türkiye
[The Canadian Press](#) – Canada
[The Quint](#) – India
[The Stage Media-Liberia](#) – Liberia
[TjekDet](#) – Denmark
[Tirto.id](#) – Indonesia
[The Journal FactCheck](#) – Ireland
[The Logical Indian](#) – India
[VERA Files](#) – Philippines
[Verificat](#) – Spain
[Verify](#) – Syria

Napomena: Fact-checking organizacije i dalje potpisuju ovo pismo i lista se redovno ažurira novim potpisima.